

*I.M. Білоус,
ад'юнкт
(Київський університет внутрішніх справ)*

Загальна характеристика релігійних організацій, діяльність яких побудована на деструктивних ідеологіях

Ключові слова: *релігійна організація, секта, деструктивна ідеологія.*

Як свідчить історія розвитку людства, релігія упродовж багатьох тисячоліть впливає на розвиток права і свобод людини, держави і правових систем, на формування політичної правової та релігійної культури населення.

Процес формування релігійних вірувань відбувається під впливом як національних, так і світових релігій, таких як буддизм, християнство, іслам та ряд інших, які набули поширення в багатьох країнах, у тому числі на території України.

Україна, як і абсолютна більшість держав світу, має багатоетнічний склад населення. Окрім українців як найчисельнішої нації, на її теренах живуть і національні меншини — росіяни, білоруси, болгари, поляки, греки, євреї, угорці, німці тощо, які дотримуються різних релігійних вірувань. Тут пустили коріння не лише близькі християнству вірування, а й інші, часто екзотичні спільноти, відгалуження, групи, далекі від національної культури та релігійних традицій українського народу.

Сучасні нетрадиційні релігії почали з'являтися, в основному в 60–80 роках минулого століття. Спочатку в США та Західній Європі, а пізніше набули поширення в усьому світі. В 90-і роки ХХ ст.

вони стали з'являтися та поширюватися на території України.

Із проголошенням 24 серпня 1991 р. Верховною Радою України незалежності держави релігійне життя в нашій країні значно активізувалося, набуло якісно нових вимірів. Поступово вивільняючись від впливу чужих політичних та релігійних центрів, більшість релігійних організацій стала на шлях вдосконалення своїх національних форм.

За офіційною статистикою у 2000 р. в Україні діяли релігійні організації 105 конфесій, напрямів, церков і течій. Після різкого збільшення їх кількості у 1992–1993 рр. і певного спаду темпу їх зростання у 1995–1996 рр., з 1997 р. починається стабільний приріст їх чисельності на 6–8 відсотків щорічно. Характерним є процес зростання кількості релігійних організацій та громад за роки незалежності України, кількість яких досягла 30 тисяч. Щороку з'являються нові культові споруди, відкриваються нові монастирі, духовні навчальні заклади, недільні школи, виходять у світ нові періодичні видання [1].

Різні віровчення несуть в суспільство позитивізм, принципи моралі і є плюсами в суспільстві. Але окремі особи і прошки суспільства підпадають під вплив

різних негативних факторів об'єктивного і суб'єктивного чину і намагаються тлумачити догми віровчення по-своєму. Неминуче в цій системі нових віровчень, інтерпретацій виникає викривлене тлумачення, засноване на прагненні влади, похоті, користі, заперечення добра і моралі, що спричиняє виникнення сект, які проповідують деструктивну ідеологію, далеку від норм моралі і доброчесності.

Численні культу і секти мають свій “індивідуальний профіль”, але між ними у віровизнавчому відношенні є чимало спільних рис. Вони мають невиразний, дуже розмитий, але у чомусь спільний “символ віри”, певні доктрини, які формують їхні віровчення. Насамперед — віра у власного пророка, тобто в духовного вождя, засновника культу або секти. Угрупування ці об'єднуються навколо якогось новоявленого “пророка”, який розкриває перед групою людей “видіння” майбутнього і каже, як треба поводитися його прихильникам, щоб найкраще зустріти це майбутнє, опанувати становище і врятуватися. “Месія” дає норми поведінки, в основі яких лежать безоглядна відданість йому, відділення від решти суспільства, повне підпорядкування його вказівкам і вербування нових прихильників. Вожді культів і сект використовують Біблію та священні книги інших релігій на свій розсуд, те що їм підходить — вони схвалюють, виділяють, а що стоїть на дорозі — відкидають. Фанатична відданість вождеві — неодмінна риса вірних у культурах і сектах. Навіть якщо вождь накаже вмирати, це має бути виконане. Наприклад, так було з керівником секти “Народний храм” Джімом Джонсом в латиноамериканській країні Гайяні, коли за його наказом здійснили масове самогубство через прийняття отрути 912 осіб.

Наступне — це віра в нові богонатхненні відкриття дані від Бога лідерам сект і культів. Нові дива і послання переповнюють життя релігійних новоутворень. Оскільки їхні документи добре

продумані авторами і пристосовані до конкретних умов життя суспільства, Біблія проголошується “застарілою”, а традиційні історичні Церкви — “мертвими”. Також мертвими й неправдивими проголошуються віровчення інших (конкуруючих) сект і культів. Наголошуючи на своїй винятковості й унікальності, вожді-месії доводять, що Бог тільки їм дав потаємну місію розкрити правду і поширити її на весь світ. Вони також кажуть про вражаючі факти зцілень колишніх хворих та інші надприродні явища, які вони звершують нібито силою Божою.

Одні культу і секти роблять власні “вчені” переклади Біблії і дають її ясним термінам та положенням власні (і вигідні їм) трактування; інші не зупиняються навіть перед тим, щоб оприлюднювати інші “біблії”, наприклад “Книгу Мормона”, “Коштовну Перлину”, “Учення й Заповіти” (секта Мормонів); “Божественний Принцип” (секта Муна) [2].

Досі не існує єдиного загальноновизнаного серед релігієзнавців поняття, яке б найбільш точно відповідало визначенню новітніх релігій. У Західному світі, який давно і плідно вивчає нетрадиційну релігійність, прийнято позначати її аббревіатурою **NRM**, що значить **New Religions Movements**, тобто нові релігійні течії.

Для визначення нових релігій у світовому релігійному просторі вживається також термін **New Age**, що перекладається як **Релігії Нового Віку**.

Визначення поняття та класифікація релігійних течій є однією із складних тем, оскільки щодо неї не має єдиної думки серед вчених, які вивчають релігію: Ю.А. Калінін, В.А. Лубський, Е.Г. Балагушкін, О.Л. Дворкін, Д.В. Степовик, В.М. Петрик, А.М. Черній та ін. називають релігійні течії різними поняттями й пропонують свою класифікацію. Вітчизняні релігієзнавці найчастіше на означення нових релігійних течій вживають низку синонімів типу: *секти, новітні релігії, нетрадиційні релігії, неорелігійні*

рухи, нехристиянські релігії, тоталітарні секти, новітні та нетрадиційні культури, квазірелігії, псевдорелігії, неорелігії, неомістицизм, неокультури, модернові релігії, позавіресподна містика, позаконфесійні вірування та ряд інших [3]. На нашу думку, жоден з цих термінів не відзначається точністю та в залежності від об'єкта дослідження та притаманності конкретних рис, можна застосовувати всі наведені поняття.

Термін “традиційні” може відноситися лише до тих релігій, що склалися в Україні історично, а особливості віровчення і культури цих релігій передаються від покоління до покоління, тобто успадковуються. Чого аж ніяк не можна сказати про нові релігійні течії. Вони не є властивими українській ментальності, релігійній духовності нашого народу, його культурі, традиціям, звичаям. Засновані на іншій, чужій традиції, вони набувають тут поширення не традиційним способом, а внаслідок місіонерської діяльності здебільшого іноземних проповідників, які прагнуть поширити релігію своєї історичної батьківщини на нашому українському ґрунті.

Для нетрадиційних релігій характерним є те, що вони, як правило, не обмежуються одним віровченням, а здебільшого спрямовані на міжрелігійний синтез, і не тільки поєднують в собі елементи багатьох релігій, а й широко використовують ідеї та концепції окультизму, спиритизму, теософії, антропософії, сучасної філософії, астрології тощо.

Неокультури (релігійні організації, що виникли у другій половині ХХ століття — на початку ХХІ століття) стали фактом і фактором сучасного релігійного життя, активно змінюють усталену релігійну карту світу, геополітичний баланс між певними релігіями. Вони, як правило, не знають географічних, державних, національних та культурних кордонів. Негативним наслідком перебування людей у деяких неокультурах є суттєве погіршення їх психічного стану. Безумовну шкоду

для здоров'я членів неокультур завдає також наявна в деяких подібних угрупованнях практика відмови від медичної допомоги, нанесення собі поранень і каліцтв.

Особливе занепокоєння викликає залучення до неокультур молоді, яка ще не може передбачити майбутніх негативних наслідків перебування в них, та виконання відповідних культових правил. Переважає молодь тому, що якраз молоді люди ще не вміють долати життєві труднощі і через це найчастіше зневіряються в своїх можливостях, в існуванні на світі справедливості. Відсутність професійної кваліфікації, відчуття власного соціального безсилля призводять до того, що молодь довго не має можливості для самоствердження в суспільстві. Натомість в неорелігійних громадах юнаки та дівчата отримують змогу обіймати ключові посади та самореалізуватися.

Сьогодні правоохоронні органи є свідками збільшення кількості правопорушень з боку деструктивних релігійних організацій. На теперішній час в Україні діє велика кількість різних старих та нових сект, у тому числі тоталітарних, які керуються з-за кордону.

Небезпечність тоталітарних сект впливає з кримінальних спрямувань їх внутрішнього життя, зомбування своїх adeptів, форм дій проти традиційних релігій інших сект, методів вербування осіб. Кримінальне спрямування деструктивних релігійних організацій впливає із їх фанатичності й деформованості розуміння цілей в житті, всюдозволеність у виборі методів їх досягнення, а також сліпе підкорення своєму вищому керівництву. Під час ритуалів члени подібних релігійних організацій часто здійснюють й кримінальні злочини. Існують крайні агресивні кримінальні секти, які навіть виділяються на загальному фоні тоталітарних сект.

У нинішній духовній дезорієнтованій масі населення України нову секту створити дуже просто, а викоренити

тоталітарну, яка стала кримінальною сектою, після завершення формування її структури надзвичайно складно. У разі її переслідування з боку державних структур, вона переходить на нелегальне становище.

Проведений нами аналіз дозволяє виділити деякі кримінологічні ознаки, що характеризують структуру, методи вербування й способи досягнення поставлених цілей. При цьому необхідно відзначити, що аналіз ієрархічної структури сект й злочинних угруповань досить схожі. Члени сект підкоряються жорсткій дисципліні, яка часто носить характер тоталітарного поневолення з придушенням особистості. У багатьох українських сектах основні джерела фінансування надходять з-за кордону. Авторитет вчителя в сектах дуже високий. Під ним знаходиться оточення (довірені особи), середня ланка — активісти й рядові сектанти. В ім'я інтересів секти, їх членам дозволяються різні вчинки: брехня, зрада, здійснення кримінально караних діянь і т.п.

Для людей, які вперше прийшли до секти, вона маскується й сприймається для них як дружельобна організація, що активно бажає допомогти їм в самовдосконаленні, розвитку, переборювати життєві труднощі. Секта намагається ввійти в сферу інтересів людини й заволодіти нею. Така людина, як правило, не знає, що вже почала співпрацювати із сектою. Вона може бути впевнена, що відвідує гурток любителів рок-музики, театру, або спортивну секцію, які бажають вивчати Біблію.

Найбільш поширені способи вербування до секти:

а) “випадкове” знайомство й розмова за інтересами (індивідуальні бесіди в громадському транспорті або візит до квартири);

б) надання “безкоштовних” послуг або допомоги (запрошення на безкоштовні курси навчання або вигідну роботу);

в) шахрайські способи (представництва неіснуючих міжнародних організацій, студентські рухи, центри здоров'я або сім'ї);

г) психологічні впливи (постійні телефонні дзвінки з питань життя й духовності, запрошення до участі в масових заходах).

У тоталітарних сектах використовується комплекс спеціальних психологічних прийомів, в тому числі й нейролінгвістичне програмування (НЛП), направлене на здійснення маніпуляцій з свідомістю людини. Існує думка вчених (О.Л. Дворкін, А.Г. Софронов, Д.Н. Гранов), які вважають, що люди вступають до сект тому, що їх зомбують та встановлюють над ними психологічний контроль. Щоб встановити психологічний контроль над людиною, потрібно змінити її свідомість й створити їй нову особистість. Для цього необхідно контролювати поведінку, емоції, думки й інформацію, яка надходить до людини. Існують прийоми, методи, які впливають на психіку людини, змінюючи стан свідомості через лінгвістичне моделювання реальності на основі тяжкої мови, ритуали зупинки думок, запрограмування фобій, введення особу в залежність, гіпнотичний вплив, НЛП, музичне зомбування [4].

Ці явища в спеціальній літературі визначені, як “контроль над свідомістю”, “незаконний вплив”, “реформування мислення”, “програмування”, що й представляє насильницьке управління психікою й поведінкою, психологічний вплив для досягнення односторонньої користі.

Наукові дані дозволяють стверджувати, що в результаті тривалого використання прийомів в деяких деструктивних релігійних організаціях, техніка контролю над свідомістю особи призводить до стану психічної безпорадності, знесилення. Замість неї з'являється особистість, яка призначена для виконання ідей і волі лідера культу. Найяскравішим

прикладом агресивного сектантства є поведінка прихильників ваххабізму. Правоохоронні організації світу ведуть боротьбу з терористичними організаціями, які проявляють терористичні риси зі сторони adeptів тоталітарних сект, а саме:

а) використання керівниками тоталітарних сект контролю над свідомістю своїх adeptів, що призводить до крайнього ступеня фанатичності терористів, відданості своїм лідерам й готовності пожертвувати своїм життям для досягнення цілей секти;

б) використання організацією й здійснення терористичних актів терористами-смертниками (аналогів японських камікадзе, близькосхідних й чеченських смертників-терористів) із числа adeptів;

в) можливість використання й здійснення терористичних актів adeptами-дітьми, які в умовах секти можуть виконувати різні накази їх керівників;

г) непередбачуваність дій adeptів тоталітарних сект [5].

Аналізуючи діяльність релігійних організацій, можна сформулювати основні положення в їх діяльності, що становлять небезпеку для держави, суспільства та окремих громадян.

1. Поширення деструктивних ідеологій, що становлять загрозу духовності українського народу та суперечать загальнолюдським нормам (ст. 161 КК України — порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або ставлення до релігії)

Діяльність об'єднань “Церква Христа” призводить до негативних змін у житті новонаверненої молоді. Молоді люди припиняють навчання, нехтують громадською думкою, починають зверхньо і презирливо ставитися до батьків та близьких. Усе це викликає постійні сварки і зрештою призводить до розриву з батьками. Якщо новонавернений все ж таки вирішує вийти із церкви, то “учні Христа” починають ставитися до нього як до ізгоя, створюючи довкола нього

несприятливу атмосферу. Спілкування з “відступниками” суворо забороняється.

Релігійна практика “Слова віри” стала предметом численних скарг і заяв на адресу офіційних органів з боку громадян, чії родичі, діти або друзі були залучені до церкви. Заявники повідомляють, що участь близьких людей у культовій діяльності громадян негативно позначилися на їх психічному стані, міжособистісних стосунках та соціальній поведінці.

2. Заподіяння шкоди здоров'ю людей під приводом проповідання релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів. Якщо заподіяння шкоди здоров'ю утворює склад більш тяжкого злочину, ніж передбачений ч. 1 ст. 181 КК України, за наявності підстав слід додатково кваліфікувати за ст. 115, ч. 2 ст. 119, ч. 2 або ч. 3 ст. 120, ст. 121, ч. 2 ст. 122, ч. 2 ст. 126, ст. 127 КК України.

Заподіяння смерті, посягання на здоров'я людей під приводом проповідання релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів вчиняється як необхідний обряд релігійної групи або становить одне із правил релігійних віровчень. Найбільш поширені в синкретичних культурах, культурах східного типу: “АУМ сіркірьо”, “Біле Братство”, сатанинських сектах тощо.

Російський прихильник сатанистів Микола Каверін убив на Великодень трьох ченців в Оптиній пустелі. У 1993 році загинули двоє ченців Києво-Печерської лаври. На ножі вбивці стояв знак Сатани — три шістки.

У 1993 р. в Україні було проведено психологічну експертизу з метою дослідження людей, які відчули на собі вплив релігійних культів (“Велике Біле Братство”, “Богородичний центр” тощо). У результаті дослідження експерти дійшли висновку: у людей, які зазнали впливу керівників цих угруповань, піддалися “зомбуванню” психоенергетичними засобами, відбулися в особистих інтелектуальних і енергетичних структурах

суттєві розлади. Такі зміни виявляються у механізмах нервової регуляції поведінки і життєдіяльності. Відбувається спотворення природного механізму функціональної асиметрії.

3. Діяльність релігійної групи пов'язана зі статевою розпустою, вчиненням конкретних актів звалтування, насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом, статевих зносин з особою, яка не досягла статевої зрілості (ст. 181, ст.ст. 152, 153, 155 КК України).

У місті Рівне “святий отець” Георгій відкрив релігійну громаду “Альфа і Омега”, яка активно використовувалась для проведення комерційної діяльності. Послушницями цього угруповання були молоді привабливі жінки. Неофітки кидали сім'ї, віддавали керівнику своєї громади гроші, квартири, вступали з ним в інтимний зв'язок, використовуючи наркотичні речовини та алкогольні напої.

Релігійну групу у Києві у середині 90-х років ХХ ст., заснували колишні православні ченці отці Василь та Сергій (особи не встановлені, а їхні справжні імена невідомі). Вони згуртували біля себе підлітків віком 15-17 років, яким для кращого засвоєння “духовної істини” пропонували вступати з ними у статеві зв'язки.

4. Провокування та загострення конфліктів на релігійному і національному ґрунті (ст. 161 КК України).

5. Можливий вихід з-під контролю окремого войовничого культу, діяльність якого може призвести до загибелі людей (ст. 120 КК), масових заворушень (ст. 294 КК) та терористичних актів (ст. 258 КК).

У березні 1995 року активісти культу “АУМ сінрікьо” використали нервово-паралітичний газ “зарін” під час газової атаки у токійському метро, в результаті котрої загинули 12 осіб та постраждало тисячі людей. Отруйних хімічних та бактеріологічних речовин, що знаходились на таємних базах цієї секти, було знай-

дено у кількості, достатній для отруєння десятків мільйонів людей.

6. Поширення впливу культів, діяльність яких супроводжується підризом громадського порядку (ст. 293 КК), ушкодженням здоров'я і моральності населення (ст. 181 КК, ст. 300 КК). Використання спеціальних хімічних препаратів і апаратури, котрі надають можливості маніпулювати вольовою сферою людини. Загрози, переслідування, а в деяких випадках і фізичний тиск на тих, хто вирішив залишити культ, з боку його лідерів.

У м. Черкаси при релігійній організації прихильників вчення Будди її лідер В. заснував спортивну школу “Білий Лотос”, філії якої діяли не лише в Україні (Київ, Одеса, Дніпропетровськ, Луганськ, Львів, Харків, Херсон, Ялта), а й у Росії, Литві, Киргизстані, США та інших державах. Члени цього культу виховувались в сліпій покорі своїм наставникам, необхідності бути готовим до боротьби з “ворогами церкви”, дотримувались суворих методів конспірації. Для зарахування до школи кандидати подавали заяви, де вказували, що вони цілком добровільно відмовляються від усіх громадянських прав і свобод, просять вважати їх власністю “Білого Лотосу”, при цьому зобов'язуються виконувати будь-які накази своїх керівників. Вихід з “школи” дозволявся тільки у випадках виплати “вчителю” значної суми грошей.

7. Використання релігійних організацій кримінальними структурами. Можливе відмивання через секти „брудних” грошей, отриманих злочинним шляхом (ст. 209 КК) чи, навпаки, використання пожертв і, навіть, самих віруючих для протиправної діяльності (ст. 255 КК). У цьому зв'язку створює небезпеку поширення наркоманії. Деякі керівники неокультурів використовують різні наркотичні речовини, вводючи своїх послідовників у залежність, що надає можливість маніпулювати віруючими та отримувати прибутки (ст. 307 КК, ст. 317 КК) [6].

Таким чином, ми можемо сформулювати поняття **деструктивних ідеологій** релігійних організацій як діяльність, що порушує та руйнує нормальну структуру релігійних ідей, поглядів, понять у суспільстві.

Протидія протиправним проявам, котрими супроводжується діяльність неоекультів буде ефективною, на наш погляд, тільки тоді, коли буде вироблено відповідну державну політику та реформовано чинне законодавство. Також необхідне повне інформування населення про діяльність, в тому числі й кримінального характеру, різних тоталітарних сект. На даний момент в нашій країні в цій галузі явно виявляється “інформаційний голод” й навіть ведеться позитивна пропаганда діяльності релігій-

них організацій. При реєстрації громад нових релігій, які є підрозділами закордонних центрів, до уваги обов’язково слід брати діяльність цього центру за кордоном. Через МЗС і МВС України налагодити отримання інформації з зарубіжних країн щодо методів роботи та поведінки представників неоекультів, які мають негативну міжнародну репутацію. На підставі викладеного, можна зробити висновок, що на порядку денному стоїть питання поліпшення державної політики в сфері духовності українського суспільства. Потрібно підвищити ефективність законодавчого врегулювання існування релігійних організацій деструктивного характеру і розслідування та судового розгляду злочинних проявів в діяльності цих організацій.

Список літератури:

1. *Петрик В.М., Ліхтенштейн С.В., Сьомін С.В.* Новітні та нетрадиційні релігії, мистичні рухи у суспільно-політичній сфері України. — К.: Вид-во Європ. Ун-ту, 2002. — С. 336.
2. *Дворкин А.* Сектоведение. Тоталитарные секты: опыт системного исследования. — Нижний Новгород: Изд. Братство во имя св. князя Александра Невского, 2000. — 655 с.
3. Академічне релігієзнавство / За ред. А. Колодного. — К.: Світ знань, 2000. — С. 298.
4. *Шхагапсоев З.Л., Голядин Н.П.* Деструктивные религиозные организации и их криминальная опасность // Российский следователь. — 2005. — № 6 — С. 41.
5. Новые религиозные организации деструктивного и оккультного характера. Справочник. — Белгород, 1977. — С. 202.
6. *Петрик В.М.* Шляхи та механізми захисту української молоді від деструктивного впливу неоекультів. — Доповідь на III Міжнародному Соборі православної молоді (електронний варіант).

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается общая характеристика религиозных организаций, деятельность которых построена на деструктивных идеологиях. Освещаются характер и сущность их деятельности, которые угрожают безопасности государства, общества и отдельных граждан.

SUMMARY

The article investigates general characteristics of religious organizations whose activities are based on destructive ideologies. It also describes the character and the essence of their activities which threaten the security of the state, society and citizens in particular.

Рекомендовано кафедрою кримінального процесу та криміналістики

Отримано 10.03.06